

TIBBÎ ve MİSTİK FOLKLOR AÇISINDAN AŞ ERME

Yusuf Ziya SÜMBÜLLÜ*

ÖZET

Türk toplumunda temel sosyal birlik olan aile, bütün sosyal bünyenin çekirdeği durumundaydı. Türk topluluklarının dünyanın dört bucağına dağılmış olmalarına rağmen, varlıklarını korumaları, aile yapısına verdikleri büyük önemden ileri gelmektedir. Aile kurumunun devamı yönünde ise doğum olayının taşıdığı önem tartışılmaz boyuttadır. Bu olayın istenilen özelliklere sahip bireylere dönüşmesi de ancak bazı kurallara riayetle olur ki bu çalışmada doğum öncesi olaylarından aş erme üzerine bir inceleme yapılacaktır.

Türk toplum hayatında aile, toplumun en küçük yapıtaşını oluşturması münasebetiyle oldukça önemlidir. Aile adı verilen bu toplumsal yapı, sürekliliğini doğum olayı ile sağlamaktadır. Bu yapı içinde, toplumumuzda genellikle kadın kaynaklı olarak düşünülen doğuma bağlı bazı olumsuzlukların önüne geçmek için, birtakım yasaklar ile uygulanması zorunlu bazı kurallar mevcuttur.

Toplumumuzda doğum öncesine ait pek çok uygulama yüzyıllardan beri süregelmiştir. Çocuk doğmadan önce yerine getirilmesine sıkı şekilde uyulan bu uygulamalarla ebeveynler, çocuğun fizikî yapısı, huyu, cinsiyeti, karakteri gibi konularda doğrudan etkili olacağına inanılan bu uygulama ve yasakları ciddiyle tatbik ederler.

Bu doğrultuda biz de, topluma daha sağlıklı, zeki ve güzel bireyler kazandırma yolunda, hamile kadınlarımızın temelleri çok eskiye dayanan birtakım uygulamaları sürdürme çabası olarak yorumlayabileceğimiz bir halk inanışını, tıbbî ve mistik folklor açısından aş ermeyi inceleyeceğiz. Bu incelemede, bir taraftan gerek Anadolu ve gerekse farklı coğrafyalarda yaşayan soydaşlarımızda bu inanış ve uygulamaların yansımalarını göstermeye çalışırken, diğer taraftan aş ermeye, modern tıp ilmi ile tıbbî ve mistik folklorun yaklaşımlarındaki paralellliği de bazı açıklamalar ışığında temas edeceğiz.

* Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

"Tıbbî ve mistik folklor, içgüdüye dayanan veya kökünü tarihten önceki dönemden alan ve ananelerle sürüp gelen halk hekimliği diye tanımlanabilir. Bu hekimlik ise, birtakım ruhi ve maddî tertip ve tedbirlerle ilkel insanların kendilerini tedavi etme usulünden ibarettir."¹ "İçgüdü tababeti halinde başlayan ve eskiliği bu kadar çok olan halk hekimliği veya tıbbî folklor bir taraftan animist, totemist, natürist yollardan geçerek mistisizme bürünerek ve maddî taraflarıyla kurallaşmak ve kuşaktan kuşağa geçmek suretiyle zamanımıza kadar gelir."² "Tıbbî folklor halkımızın maddî ve ruhi tedbirlerle kendilerini tedavi etmek usullerini ihtiva eder."³ "Tıbbî folklorun mistik sahadaki misalleri, hastaların psikolojisi ile yakından alakalıdır."⁴

Tıbbî ve mistik folklor uygulamalarına, prehistorik çağların derinliklerinden gelen ilkel inanç ve alışkanlıkların zaman içerisinde büründüğü kutsallık ile mevcut toplumca kuşaktan kuşağa aktarılması olarak bakılabilir. Bu uygulamaların özünde, tatbikatı yapan toplumun tarihî ve sosyal serüveninden izleri, onların ruh hallerini, zevklerini, nefretlerini, dünyaya, insana ve tabiata bakış açılarını görmek mümkündür.

Bu açıklamalar ışığında, hayatın başlangıcı olan doğum olayı ile içinden çıkacağı toplumun devamlılığını temsil edecek olan çocuklarımızın dünyaya gelmesinden bir süre önce, genellikle hamileliğin yedinci veya sekizinci haftaları, ebeveynlerin kurallarına uymakla yükümlü olduklarına inandıkları aş erme olayına, kelimenin anlamını vererek giriş yapacağız.

aş ermek: Hamilelikte bazı yiyeceklere karşı düşkünlük göstermek, çok arzulamak veya nefret etmek tiksirmek⁵

aş ermek(yermek): aşermek⁶

aş yermek: Gebe kadınların kimi yemeklerden tiksilmesi kimi yemeklere de aşırı derecede düşkünlük göstermesi.

"Tabağındaki yaprak dolmasını onun hangi parmaklarınla doldurduğu aklına geldikçe aş yeren gebe kadınlar gibi safram kabarmaktaydı. (R. Nuri Güntekin, Kavak Yelleri 20 Böl.61)

"Üstü dumanlı kütür kütür can eriği..."

¹ Zeki Başar, Erzurum'da Tıbbî ve Mistik Folklor Araştırmaları, Sevinç Matbaası, Ankara 1972, s. 1.

² A.g.e, s. 1-2.

³ Süheyl Ünver, Tıbbî Folklor ve İyi Telkinler, Burhaneddin Basımevi, İstanbul 1938, s. 3.

⁴ A.g.e, s. 4.

⁵ Türkçe Sözlük I, TDK Yay., 1998.

⁶ Mehmet Doğan, Büyük Türkçe Sözlük, Vadi Yay. 2001.

*Gel de koparıp yeme mübareği
Geç karşısına aş yer, yalan dur,
Ben yemeden duramam acaba*⁷

aş yemek : Gebe kadının, kimi yemeklerden tiksirmek, kimi şeyleri yemek için aşırı istek duyması⁸

aş yerikliği: aşerme⁹

aşerme: Mide bulantısı, kusma veya belli gıdalara karşı aşırı isteklilik veya isteksizlik olarak bilinen, hamileliğin göstergesi olan belirtiler, halk arasında aşerme deyiimi veya sabah hastalığı ile ifade edilmektedir. Aşerme belirtileri genellikle hamileliğin ilk üç ayı, bazen 4 - 5. aylarda da devam eder, 7-12. haftalar arası müşahade edilir.¹⁰

Aş ermek terimine yönelik bu açıklayıcı bilgilere ek olarak, terimin Anadolu'nun muhtelif bölgelerindeki kullanılış şekillerini de belirtmekte fayda olacaktır.

"Aşyermek (aşarmak, aşirmek, aşıyirmek, aşvermek, aşyarmak, aşıyirmek, ayyermek)

aşeremek: Tefenni ve köyleri, Yeşilova ve köyleri-Brd Bozdoğan-Ay.; Fırınlı, Bayındır, Tepeköy, Torbalı- İz., Mn., Kandıra-Kc., Yeniköy-İst; Araç, İnebolu-Ks., -Gm ve köyleri; Hemşin, Pazar-Rz., -Gaz.; -Mr.; Hat.; Gürün, Kangal, Zara,-Su.; -Yz.;

aşarmak: (Ölçek, Ardahan.)

aşıyirmek: (Antakya-Hat.)

aşıyirmek: (Bodrum-Mğ.)

aşvermek: (Çalılı, -Yz.)

aşyarmak: (Doğanbey, Beyşehir- Kn.)

aşıyirmek: (-Ml; -Ank.)

aşyermek: (Anamur-İç.)¹¹

"yerik(I) yergin (II), yerikli, yirikli(II) . Aşeren (gebe kadın), (Dişli, bolvadin-Af.; Güney-Dz., Or.; Yaslıbahçe-Gr.; Ml.; -Ur).

yergin(II): (Eğridirköyleri-Isp)

yerikli: (Bor-Nğ)

⁷ M. Ertuğrul Saraçbaşı-İbrahim Minnetoğlu, Örnekli ve Açıklamalı Türkçe Deyimler Sözlüğü, Bilge Kült. San. Yay., 2001, s. 91.

⁸ Ömer Asım Aksoy, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2, Deyimler Sözlüğü, İnk. Yay., 1998, s. 588.

⁹ Yeni Tarama Sözlüğü, TDK, Ank. Üniv. Bas. Ankara 1983.

¹⁰ Selim Aydın, Sağlık Ans. C.1, 1997, s.96

¹¹ Derleme Sözlüğü I, TDK Yay., Sayı 211/1, Ank. Üniv. Basımevi, Ankara 1993, s. 364-365.

yirikli (II): (Bor-Nğ)

yerik (II): Uygun, elverişli, yaraşan, (-Ar.; -Ml)

yeriklemek (yerginmek, yerik yemek, yeriyhlemeyh, yeruk yemek, yerüklü olmak, yerük yerimek, yerik yemek) . Aşermek (Gebe kadın) (-Ezm.; Erciş -Vn.; -Dy)

yerginmek: (Kesme, Eğridir-İsp)

yerik yemek: (-Çkr.; İskilip, -Çr.; Ünye-Or.; Piraziz-Gr.; Ermenek-Kn)

yeriyhlemeyh: (Iğdır-Kr)

yeruk yemek: (-Kr)

yerüklü olmak: (Ezc)

yerük yerimek: (Ağrakus, Suşehri-Sv)

yirik yirmek: (Bor-Nğ)¹²

Genel kullanım şekilleri ile aş ermek, aş yemek olayının genellikle fizyolojik bir süreç olduğuna, hamileliğin belirli dönemlerinde gebenin herhangi bir gıdaya karşı duyduğu aşırı istek veya tikslenme - aynı gıdaya karşı istek veya tikslenme olayının kişiden kişiye farklılık gösterdiği bilinmektedir - şekliyle ele alınabileceğine ulaşmak mümkündür.

Aş erme ve aş erme uygulamaları, günümüzde tüm canlılığı ile yaşayan veya yaşamaya çalışan, tıbbi ve mistik halk inancı uygulamalarından biridir. Aş erme döneminde tatbik edilen birtakım uygulamaların ve bu uygulamayı yapan anne adaylarının bu davranışlarında sıradan birtakım alışkanlıkların ötesinde, bütünüyle ilmi olmasa da modern tıbbın konuyu ele alış tarzı arasında yakın ilişki vardır. Bu ilişkinin varlığının çeşitli vesilelerle ortaya konulması, halk hekimliği uygulamalarının tıp ilminden çok da kopuk olmadığını göstermek açısından faydalı olacaktır.

"Aşermenin kesin sebepleri tam bilinmemekle beraber, hamilelikte meydana gelen hormonal değişikliklerin veya kan şekeri seviyesindeki değişmelerin önemli rolü olduğu bilinmektedir. Hamileliğin başlangıcında artan ve anne ile yavru arasındaki alış veriş yolu olan plasentadan salınan östrojen, anne adayının koku alma duyusunun hassasiyetini artırır. Östrojen ve progesterin hormonları ayrıca beyin sapındaki kemoreseptörleri aktive edici bölgenin" hassasiyetini artırarak, kandaki çok az bulunan toksinlerin(zehirlerin) keşfedilmesini sağlar. Beynin bu bölgesi kanda bulunan toksinin farkına vardığında, bulantı ve kusma hislerini harekete geçirir."¹³

Açıklamalardan hareketle aş ermeyi; anne adaylarının hamileliklerinin belirli dönemlerinde, bedenleri belli gıdalara karşı nefret hissi veya aksi bir tutum sergilemeleri olarak ele alabileceğimiz gibi, annenin otokontrol sistemi içerisinde

¹² Derleme Sözlüğü I, A.g.e, s. 4250 -4251.

¹³ Aydın, A.g.e, s. 98.

yavrusunu henüz bedenlen, cenin durumunda, mücadele edemeyeceği bazı zararlı gıdalara karşı, koruma dürtüsünün fiiliyata dönüştürülmesi olarak da değerlendirebiliriz.

“Kanda gonadotropik hormonların artması ile gebelik bulantısı ve kusma görüldü. Durum altı haftadan sonra iyice gelişmiş olur. Midede asidize azalır. Bazal metabolizma artar. Hipofiz, tiroit hormonları bozulur. Bunların neticesi psikolojik durum değişir. Gebe imajınasyonlar içerisinde aşermeye başlar. Çoklukla 3 aydan sonra azaldığı vaki olmakla beraber, doğuma kadar devam edebilir. Tıbbi bakımından aşermenin dindirilmesi veya kesilmesi için bir müdahaleye lüzüm görülmez.”¹⁴

Dikkat edilecek olursa aş erme olayının genellikle hamileliğin ilk üç ayında , yani çocuğun organlarının henüz oluşmaya başladığı bir dönemde cereyan etmesi¹⁵ her açıdan tehlikeli toksinlere maruz kalma riski fazla olan embriyonun, annesi tarafından korunması gereken veya ihtiyacı olan maddelere karşı gözetim altına alınması yönüyle dikkate değerdir.

Bu bölümü, son zamanlarda bilim dünyasında da itibar gören ve bizi olayın mistik ve folklorik boyutunda desteklemesi açısından Cornell Üniversitesi araştırmacılarından Paul Serman ve arkadaşlarının yapmış olduğu testlerin bir sonucunu vermekle kapatacağız.: “Aşerme sendromlarıyla hamileliğin kritik dönemlerinde belli gıdaları yemekten uzak kalan bir kadının sağlıklı bebek dünyaya getirme şansı yüksektir”¹⁶

Olaya tıbbi açıdan yapılan yaklaşımlar bize aş ermenin fizyolojik bir eylem olduğunu ve aş eren kadınlara , onların sergilemekte oldukları tutumları azaltmaya veya gidermeye yönelik herhangi bir tıbbi müdahalede bulunulmadığını, yani aslında çocuğun kendi kendini koruma ve gözetme sürecine müsaade edilmesinin, doğacak çocuğun sıhhati için daha uygun olduğu fikrini kazandırır. Bu durum, mitolojik devirlere kadar uzandığını bildiğimiz¹⁷ halk hekimliği ve mistik folklor uygulamalarının, hiç de öyle sıradan alışkanlıklar olmadığını yansıtmaları yönüyle önemlidir. Gerek tıbbi uygulamalar ve gerekse mistik uygulamalarda amaç hep sağlıklı bireylere ulaşma isteğidir.

Tıbbi ve mistik boyutuyla aş erme, içinde yaşadığımız toplumun hemen hemen her metrekaresinde, ister eski inanç dairelerimizde oluşan birtakım kültürlerin veya bazı ilkel tıbbi uygulamaların, mevcut inanç sistemimiz içinde yeniden vucut bulması olarak, isterse insan olma fitratından kaynaklanan birtakım zorunlu davranış şekilleri olarak algılsın, Türk tarihin en eski devirlerinden itibaren sahip olunup olunmamasına göre, toplumsal statüde ebeveynlerin konumu açısından belirleyici faktörlerin en önemlilerinden biri olan çocuk ve çocuğa verilen değerin bir davranış

¹⁴ Başar, A.g.e, s. 36-37 (Nis. Müt. Dr. İ. Sipahiođlu).

¹⁵ Sağlık Ansiklopedisi, Cilt I, 1997, s. 206.

¹⁶ A.g.e, s.114.

¹⁷ Bilge Seyidođlu, Mitoloji Üzerine Arařtırmalar, Erzurum 1998.

şekli olarak süregelen uygulamalarıdır. "Oğlu olanı ak otağa, kızı olanı kızıl otağa kondurun, oğlu kızı olmayanı kara otağa alın, altına kara keçe döşeyin, önüne kara koyun yahnisinden getirin yerse yesin yemezse kalsın gitsin..."¹⁸

Son zamanlara kadar, doktora istediği an ulaşma olanağından mahrum olan halk -özellikle kırsalda- sebebini tam olarak anlayamadığı veya yorumlayamadığı bazı hastalıklara karşı -aş ermeye halk arasında bir hamilelik hastalığı olarak bakılır ve hamile kadına yüklü veya hasta da denir- kültürlenme süreci içerisinde kazanmış olduğu birtakım tedavi metodlarını -ki tıbbî folklor olarak adlandırılan işte budur- uygulamaya konulur. Aş eren bir hamilenin toprak-toprak yiyen hamilelerde genellikle demir eksikliği anemisi görülür ve tedavileri yönünde toprak yemeleri önerilir- çim gibi şeyleri yemesine, onun düzelmesi yönünde ses çıkarılmaz; hatta bu maddelerin teminine gidilir.¹⁹ Yahut aynı şahsın kış ortasında çilek, erik vb. ile yaz ortasında kar yeme istekleri zor da olsa, daha doğrusu doğacak çocuğun sıhhati ve hatırı için temin edilir. Bazen de aş eren hamilenin görmekten veya yemekten tiksindiği şeyler derhal göz önünden uzaklaştırılır.

"Gebe kadın ile çevresindekiler, muazzam bir âdet ve inanma dünyasının baskısı altındadırlar .Bugün bile bunların birçoğu harfiyen tatbik edilmektedir. Maksat sağlam ve güzel bir çocuk dünyaya getirmek, çocuğun cinsiyetini anlamak, çocuk ve yüklü hamile kadını fena ruh ve kuvvetlerin kötülüklerinden korumak ve gebeyi doğuma hazırlamaktır."²⁰ pasajda da işaret edildiği gibi, gebelik sürecinde, gerek adayın ve gerekse çevresindekilerin sergiledikleri azamî dikkat, sağlıklı, zeki, güzel bir çocuğa sahip olma isteğinin bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Aş erme olayında, genel anlamda bazı yiyecek ve içeceklerle karşı bir istek veya isteksizlik ön plânda iken, hamilelerin yine aynı doğrultuda, bazı canlı veya cansız varlıklara karşı takındığı tavırlarda, aş ermenin amaçları ile aynı çizgidedir. Bu uygulamalarda ise genelde çocuğun fizyolojik özelliklerinin tayini esastır. "Bu ziyafetten sonra Çıyırđı Hatun, her türlü yemekten tiksinti duyarak hiçbir şey yemez oldu ve: " Pars yüreği yemek istiyorum", diye tutturdu. Aradılar, taradılar nihayet bir avcının öldürdüğü parsın yüreğini bulup yedirdiler. Çıyırđı Hatun dokuz ay sonra bir erkek çocuk dünyaya getirdi."²¹ Bu doğrultuda Anadolu'nun değişik bölgelerinden bazı örnekleri sıralamak faydalı olur kanaatindeyim.

"Gebe, çocuğun kime benzemesini istiyorsa o şahsa bakar- Sinop"²²

¹⁸ Muharrem Ergin, Dede Korkut Kitabı I, Giriş- Metin- Faksmile, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay.169, Ankara 1997, s. 4.

¹⁹ Başar, A.g.e, s. 40.

²⁰ Orhan Acıpayamı, Türkiye'de Doğumla İlgili Âdet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü, Sevinç Mat., Ankara 1974, s. 26.

²¹ Abdulkadir İnan, Manas Destanı, MEB.Yay., İstanbul 1992, s .7.

²² Ünver, A.g.e, s.123.

"Semaya bakan gebenin çocuğu mavi gözlü olur- Sinop"²³

"Aya bakan gebenin çocuğu ela gözlü-olur Isparta²⁴, Bolu²⁵"

"Gebe yarık ve kalın dudaklı çocuk doğurma korkusu ile tavşana bakmaz.- Sivas²⁶, Zile²⁷, Bolu²⁸"

" Soluk benizli ve talihsiz çocuk doğurma korkusuyla tutulmuş aya ve güneşe bakmaz.- Tokat²⁹"

" Siyah renkli çocuk doğurmamak için siyah renkli eşyaya bakmaz.- Afyon"³⁰

"Hamile kadının kocası hayvan kesmez, keserse doğan çocuk hakırdar. Hamile kadın ciğer veya çilek tutar ve elini yıkamadan bir yerine sürerse, doğan çocuğun da orasında leke veya ben olur. Hamile kadın kapıya çıkıp yolcu uğurlamaz. Kocası ava gitmez, giderse doğan çocuk sakat olur- Trabzon"³¹

" Gebe kadın el değirmeni çevirirse çocuğun şaşı gözlü olacağına inanılır. Hamile kadın hamilelik sırasında saçını kesemez. Eğer keserse, çocuğun ömrünün az olacağına inanılır. Hamile kadın , kocasının tavuk, horoz kesmesini , herhangi bir hayvanı öldürmesini iyi saymaz. Sözelimi ;horoz kesmişse çocuğun ilerde horoz gibi , yılan öldürmüşse çocuğun yılan gibi ses çıkaracağına inanılır. Aşeren kadın, ciğere dokunup herhangi bir yerine sürerse doğan çocuğunda aynı yerinde ciğer gibi ben olacağına inanılır- Giresun"³² "Hamile kadınlar, çocuklarının renkleri sarı olmasın diye ölümlere bakmazlar- Rize"³³

Örneklerini vermiş olduğumuz uygulamalar yiyecek ve içecekler dışındaki nesnelere karşı gösterilen tutumları sergilerken, aş erme olayında şahıs daha ziyade yiyecek ve içeceklere karşı bir ilgi veya ilgisizlik sergiler.

" Aşerme zamanı muşmula isteyen ve yiyen gebenin çocuğu kıllı olur.

Aşerme zamanı ayva isteyen ve ısıarak yiyen gebenin çocuğu güzel olur.

²³ A.g.e, s. 123.

²⁴ Ertem Ethem, Doğum İnanları, Ün II, 3, 1936, s. 397.

²⁵ Ali Vakit, Bolu'da Çocuk Bakımı, Halk Bilimi Haberleri 16, 1931, s. 82.

²⁶ Vehbi Cem Aşkın, Sivas Folkloru I, Sivas 1940, s.109.

²⁷ Cahit Öztelli, "Derlemeler, Zile'de Doğum ve Adetleri", Türk Folklor Araştırmaları II, 28, 1951, s. 82.

²⁸ Vakit, A.g.e, s 82.

²⁹ Öztelli, A.g.e, s. 437.

³⁰ Ahmet Kerel, Doğum Adetleri, Sağlık Bakanlığı Anketi, 1937.

³¹ Ali Çelik, Trabzon- Şalpaazarı, Çepni Kültürü, T.C Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yay, Eser Ofset Mat., Trabzon 1999, s. 295-296.

³² Çelik, A.g.e. , s.296.

³³ A.g.e., s. 296

*Nar yiyenlerin çocuklarının yanakları kırmızı olur.
Ekşi yiyenlerin çocukları hırçın, kötü huylu olur.
Aşerme zamanı karabiber yiyen gebenin çocuğu benli olur.
Aşerme zamanı portakal yiyenlerin çocukları güzel olur.*

Gebeye aşerme zamanı istedikleri verilmezse çocuklar arızalı ve gözleri şaşlı olur.

Aşerme zamanı ve daha sonraları toprak yiyen gebelerin çocukları renksiz ve kansız olurlar.

*Aşerme zamanı çiğ lahana yiyenlerin çocukları beyaz olur.
Keklik eti bilhassa dilini yiyenlerin çocukları konuşkan olur.*³⁴

*"Gebe kadın nar yerse çocuğu güzel ve uzun ömürlü olur. Çorum"*³⁵
*Zile*³⁶

*"Ayva yerse çocuğun yanakları gamzeli olur. Bolu"*³⁷
*"Ayva yerse çocuğun yanakları gamzeli olur.
Gül yerse vücudunda kırmızı lekeler olur.
Erik yerse lekeler olur."*³⁸

*"Kaz eti yerse çocuğun göğsü büyük, ördek eti yerse çocuk ördek boğazlı olur."*³⁹

*"Deve eti yerse çocuk kalın dudaklı, yüklü deve eti yerse geç doğum yapar."*⁴⁰

*"Hamile kadın aşerme döneminde ekşi yerse kız, tatlı yerse oğlan çocuğa ulaşır. Hamile kadın paça yerse, çocuk sümüklü olur"*⁴¹

*"Yerikleme (aşerme) zamanı gebe tatlı isterse oğlan, ekşi isterse kızı olacağına inanılır."*⁴²

*"Tavuk boynu yerse çocuğun boynu uzun olurmuş.
Koyun eti yerse çocuk koyun huylu olurmuş.
Elma yerse çocuk elma yanaklı olurmuş."*

³⁴ Başar, A.g.e., s.38-40.

³⁵ Ünver, A.g.e., s. 123.

³⁶ Öztelli, "Derlemeler, Zilede Doğum ve Adetleri", Türk Folklor Araştırmaları II, 28, 1951, s. 437

³⁷ Vakıf, A.g.e., s. 82.

³⁸ Faika İsamettin, Bursada Çocuklara Dair Adetler, Halk Bilimi Haberleri, 74, 1937, s. 47.

³⁹ Ahmet Kerel, Doğum Adetleri, Sağlık Bakanlığı Anketi, 1937.

⁴⁰ Şakir Sabri, Gaziantep'te İlgili Doğum ve Ölüm, Halk Bilimi Haberleri, 88, 1938, s.79.

⁴¹ Rıfat Araz, Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği, Atatürk Kültür Merkezi Yay. No: 108, Levent Ofset, s.95-96.

⁴² Cumhuriyetin 50. Yılında Erzurum 1973 İl Yıllığı, İstanbul 1976, s. 176-194.

*Yoğurt ve yumurta yerse çocuk beyaz tenli olurmuş.
Keçi eti yerse çocuk kullı olurmuş.
Tavşan eti yerse çocuk dişsiz olurmuş.*"⁴³

Anadolu'nun hemen hemen her bölgesinde çok canlı örnekleri ile karşılaşabileceğimiz bu tür uygulamaların veya inançların, neredeyse bütün Türk dünyasına şamil ortak bir inanç kültürü olarak yaşadığını görmek mümkündür. Bu bölgelerde aynen veya birtakım ağız ve şive farklılıkları ile karşımıza çıkan aş ermeninin aşağıdaki şekilleri ile karşılaşmamız mümkündür.

*"Yerikleme-aşerme-Karakalpak Türklerinde "Yerik" olarak bilinmektedir. Hamile kadının canı dayanılmaz şekilde yiyecek birşey ister. Sebebini kendi de bilmez. İsteddiği yiyecek temin edilmezse kadının zarar göreceğine inanılır. Hamile kadın gece eşikten dışarıya su dökmeye ve cenaze evine gitmez."*⁴⁴

Karakalpak Türkleri arasında gördüğümüz, eşikten su dökmeye ve cenaze evine gitmeme, gebe kadını ve doğacak çocuğunu Türkler'de yaşadığına ve insanlar üzerinde olumsuz etki bıraktığına inanılan eşik ruhuna,⁴⁵ zarar vermeme, böylece zarar görmeme mantığı ile açıklanabilir. Ölü evinde ölünün ruhunun bir süre bulunduğu inancı- bu ruh habis olabilir - yine gebe kadınları bu yerlerden uzak kalmaya zorlamaktadır.

*"Aşerme inancı Derbent'de, Terekeme ve Azeriler'de de vardır. Kumuk Türklerinde aş: yemek, aşı : yemek yemek iken, aşı: yemek ye , demektir. Bundan hareketle aşarmak, aş arzulamak, aş yemeği arzulamak olabilir. Kumuklar hamile kadının annesine " eşine/ asıne düşkün" demektir. Kumuklarda aşeren kadına aş erdiği şey temin edilir. Yemeği sağlanmazsa annenin vücudunda aşerilen şeyin lekeşeklinde çıkacağına inanılır."*⁴⁶

*"Ahıska Türklerinde aşeren kadın çekim hâlinededir. O anda rastladığı şeyi çeker. Bu nedenle hamile kadının sevdiği şeye sık sık bakması veya o varlığın resmini taşıması doğacak çocuğun da bakılan şahsa benzeyeceği inancından gelir"*⁴⁷

*" Gagavuz Türkleri'nde de aşerme vardır. Aşeren kadının yemeyi içmeyi arzuladığı şeylerin bulunması gerektiğine inanılarak hareket edilir. Aksi hâlde hamilenin hayatı boyunca bu şeylere karşı özlem çekeceğine de inanılır."*⁴⁸

⁴³ Turgut Öcal, Iğdır Folkloru ve Etnografyası, Bitirme Tezi, Erzurum 1971, s. 202.

⁴⁴ Yaşar Kalafat, Balkanlardan Uluğ Türkistana Türk Halk İnançları, I, T.C Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi , Ankara 2002, s.59.

⁴⁵ İbrahim Kafesoğlu, Türk Millî Kültürü, Ötüken Yay., İstanbul 2000.

⁴⁶ Kalafat, A.g.c., s. 104.

⁴⁷ A.g.e , s .186.

⁴⁸ Age , s. 245.

*"Kazak Türklerinde," Bala ana karnında ilk depreşende ana kimi görürse bala ana benzer", diye inanılır. Hamile kadın bu dönemde huysuz , hastalıklı , sarhoş kimselere kesinlikle bakmamaktadır."*⁴⁹

*"Kırım Türkleri'nde gelin" aşarsa" aş erdiği şeyi temin edilip geline vermek gerekir. Kart analar : "aşaran ananın isteği olmazsa balanın bir yeri başka olur", derler."*⁵⁰

Türk dünyasından ve Anadolu'dan konuya ilişkin verilen örnekleri artırmak mümkündür. Bu doğrultuda aş ermenin Türk dünyasının ortak bir halk inancı olduğu ve bu inanış doğrultusunda yapılan uygulamaların genel göntüüş itibarı ile hemen hemen aynı amaçlar ekseninde etrafında -yiyecek ve içeceklerle karşı ortaya konan tavır bölgenin gerek iktisadi gerekse coğrafyön cihetiyle farklılıklar sergilemekle birlikte- oluştuğunu söylemek mümkündür .Genellikle tüm Türk dünyasında uygulana gelen bu halk inancı, halkın temel inançları, ihtiyaçları ve beklentilerinin birer numuneleridir.

*"Allahın ana rahminde de bir şekillendiriş i mevcut . Herkes her an yedikleri içtikleri nedeniyle hep şekilden şekile girmiyor mu? (Allah herşeyi sayısal düzen içinde yapar) Tabiki ana rahmindeki şekillendirme lâyıık, müstehak, uygun bulunan şekillendirme olup, herşeyden önce Allah'ın adaletine uygundur... Bu şekillendirme yapılacak havass ile daha iyi veya daha kötü hale sokulabilir."*⁵¹

Türk dünyasında genel olarak gebeliğin belirli bir döneminden sonra uygulanmasına gayret sarfedilen bu inancın, İslâmiyet öncesi Türk kültürel mirası ile yakın ilgisi olduğunu düşünmek mümkündür. İslâmiyet öncesi Türk toplumlarının belirli dönemlerle Şamanizm, Totemizm, Manihenizm, Animizm, Naturizm gibi inanç sistemleri dairesinde bulduklarını biliyoruz. Bu inanç daireleri içinde bazı tabiat güçlerinin - su, hayvan- bitki - ruhu olduğuna ve bunların olumlu veya olumsuz olarak kendilerini etkilediğine inandıklarını da çeşitli kaynaklardan takip edebiliyoruz.⁵² Türklerin ayrıca bu varlıklara ait bazı parçaları taşımakla veya yemekle o varlıkların gücüne ve özelliklerine sahip olacaklarını düşündüklerini - şamanların tanrı habercisi olarak değer verdikleri bazı kuşlara ait, kartal, tüyleri kostümlerinde kullanarak, iyi veya kötü ruhlarla temasa geçebilceklerine inandıklarını - totemizm ve naturizm inanç dairesine mensup kitlelerce, bazı hayvanların veya bitkilerin - kayın ağacı,geyik - dokunulmazlıklarına ve değerliliğine inanarak korunduklarını veya yine onlara ait parçaları kendi üzerlerinde taşıyarak rahata ereceklerine kanaat getirdiklerini, şimdiye kadar pek çok kaynaktan öğrenmiş bulunuyoruz. Bu inanç dairelerine mensup bireylerin

⁴⁹ Age, s. 319.

⁵⁰ Age, s. 337.

⁵¹ Sebahattin Güngör, "Kalam-ı Kadimden Sızıntılara Dair, Ekim, 1997.

⁵² Bahaddin Ögel, Dünden Bugüne Türk Kültürü'nün Gelişme Çağları, Türk Dünyası Arş. Vakfı, İstanbul 1998.

inançları itibariyle cüzde küllün etkisini arayarak, bazı nesnelere arzularını, bazılarında da kaçınmaları aslında insanın hep iyiye ve güzele ulaşma arzusunun bir göstergesidir.

Aş erme döneminde yapılan tüm uygulamaları, her anlamda ideal bireyleri, içinde yaşanılan sosyal muhite kazandırma endişesinin, köklü kültürel miras temelleri üzerine şekillenmiş, örf, âdet ve an'anelerin çağımızda da yaşamaya devam eden canlı birer göstergesi olarak kabul etmek gerekir.

ABSTRACT

Family, which was the basic social community in Turkish society, was the stone of all social body/ structure. The reason why Turkish communities have managed to preserve their main characteristics although they have lived in various parts of the world is that they have given great significance to the construction of family . The importance of child- birth in the maintenance of family is obvious. Women are supposed to obey some rules during pregnancy so that children of wanted qualities may be given birth to. In this study, "aş erme", which is one of the features of pregnancy, will be focused on.